

felhasználói vélemények
a szolgáltatások igénybevétele, megrendelése
információs megkeresések
levelezés.

A SIRM hatásának, hasznának értékelő mérése – bizonyos alkalmazható módszerek és részeredmények ellenére – még nem tekinthető megoldottnak. Az NDK-ban folyó ilyen irányú kutatások is "még messze vannak a kitűzött céloktól".

(Balázs Sándor)

Az online információszolgáltatás statisztikai adatai

A következő két cikk az online keresésekről és szolgáltatásokról tartalmaz néhány fontos és érdekes statisztikai adatot, az eltelt néhány év tükrében. Az első Martha E. Williams professzor, az illinoisi állami egyetem információtudományi tanszékének vezetője, az online információrendszerek nemzetközi szaktekintélye írta az USA online piacának felméréséről. A második az online kereső szakemberek felmérése egy speciális Ki kicsoda? adatbázis alapján. – A szerk.

Statisztikai adatok az online információszolgáltatás felhasználásáról és bevételéről

Az online információkeresés (vagy ahogy a szerző nevezi: online adatbázisipar) piaci adatainak felmérése az USA-beli szervezetek egy reprezentatív mintájára vonatkozik. A részletes felmérést az *Information Market Indicators* (IMI, információs piac mutatói) jelentés tartalmazza.

A felmérési minta 500 olyan információs központra és könyvtarra terjed ki, amelyek szöveges (főleg bibliográfiai) adatbázisokat alkalmaznak, tehát numerikus adatbázisokat és rendszereket nem. Ugyancsak hiányzik a felmérésből az USA-n kívüli piac, de egyes külföldi szolgáltatók USA-beli használói szerepelnek benne. A minta adatait súlyozásos módszerrel dolgozták fel, hogy a teljes USA-piacot képviselje. A felmérés 1982-re és 1983-ra vonatkozik, de 1984-es adatok is vannak benne.

A felmérés a következő 15 online szolgáltatóközpontra terjed ki:

BRS (Bibliographic Retrieval Services)
CAS (Chemical Abstracts Service) Online
Dialog
Dow Jones
Inform (mai neve Vu Text)

/VIETZE, H.: Requirements and impact analyses as essential factors in increasing the effectiveness of science information for research planning and management. = *International Forum on Information and Documentation*, 10. köt. 2. sz. 1985. p. 40–46./

ISI (Institute for Scientific Information)
MDC (Mead Data Central)
NLM (National Library of Medicine)
NYT (New York Times, ma az MDC rendszerben)
Pergamon InfoLine
Questel
SDC (System Development Corporation)
The Source
Westlaw

A felhasználási adatok azokon a számlákon alapulnak, amelyeket a felhasználók a szolgáltatóközpontoktól kapnak. Ezek ugyanis jóval megbízhatóbbak, mint a központok vagy az adatbázis-készítők adatai. A módszer hátránya, hogy 500 szervezettől drágább és nehezebb összegyűjteni az adatokat, mint 15 szolgáltatóközponttól és mintegy 200 adatbázis-készítőtől. A számlázási adatok tömegére jellemző, hogy az 1982-re, 1983-ra és 1984-re vonatkozó adatok csaknem egymillió oldalt töltenek meg. Minden felhasználó szervezet ugyanis átlagban négy központot használ, többségüknek egynél több kapcsolódási jelszava van (néhányiknek 100-nál is több) egy-egy szolgáltatóközponthoz. Elképzelhető, hogy a tömördek adat kezeléséhez és feldolgozásához milyen bonyolult adminisztrációs rendszert kellett szervezni.

Az alábbiakban az IMI-felmérés néhány érdekes adatát ismertetjük. Az adatok az online szakirodalmi információkeresés kapcsolati órákban kifejezett felhasználását és az ebből származó bevételeket mutatják.

Az USA információs központjainak és könyvtárainak piaca szöveges adatbázisok online keresésére a következőképpen alakult:

	Kapcsolati idő (óra)	Árbevétel (dollár)
1982	1,25 millió	125 millió
1983	1,59 millió	159 millió

A növekedés értékeléséhez figyelembe kell venni, hogy az adatbázis-készítők és az adatbázisok száma is nőtt egy év alatt, tehát a szolgáltatóközpontok fenti bevétel-növekedése megoszlik a régi és az új adatbázis-készítők között.

1982-ben a 15 szolgáltatóközpontnak összesen 538 adatbázisa volt, 1983 második negyedévében már 600. Az adatbázis-készítők száma ezalatt 151-ről 176-ra nőtt.

Két szolgáltatóközpont magasan vezet a piacon a többi előtt: az *MDC* és a *Dialog*, amint ezt az alábbi számok mutatják.

Az *MDC* + *Dialog* részesedése a vizsgált piacon:

	<i>Használati idő</i>	<i>Bevétel</i>
1982	69%	82%
1983	71%	83% (36 millió \$)

Az *MDC* használata 1983 második negyedévében 160 000 óra, a *Dialogé* 121 000 óra volt. Az *MDC* átlagos ára 147 \$/óra, a *Dialogé* 104 \$/óra volt.

Ugyancsak egyenlőtlen az adatbázis-készítők ár-bevételének eloszlása. 1982-ben a 151 adatbázis-készítő intézmény közül csak négynek az árbevétele haladta meg az 1 millió \$-t. 1983-ban 176 adatbázis-készítő vállalat közül háromra csökkent az 5 milliós és 22-re nőtt az 1 milliós bevételt elkönyvelő intézmények száma. A legtöbb adatbázis használata 1000 óra alatt volt.

Az online információszolgáltató ipar piacát a felhasználók felmérésén keresztül is vizsgálhatjuk. A felhasználói intézmények fő osztályai az USA-ban és az általuk összesen használt adatbázisok száma 1982-ben a következőképpen alakult:

- ◆ Iparvállalatok – 252 adatbázis
- ◆ Egyetemek és tudományos intézetek – 242 adatbázis
- ◆ Állami szervezetek – 227 adatbázis
- ◆ Orvosi-gyógyászati intézmények – 215 adatbázis
- ◆ Jogászati szervezetek – 110 adatbázis.

További (kisebb) felhasználói osztályok: információközvetítő kisvállalatok és ügynökségek (brokers), egyéb nem nyereségorientált szervezetek és nyilvános könyvtárak.

A használt adatbázisoknak azonban csak a töredékei azok, amelyeket nagyobb részben alkalmaznak. Például a jogi osztályban használt 110 közül 5 adatbázis adta a teljes felhasználás 96%-át. Az átlag: osztályonként 13 vagy kevesebb adatbázis jelenti az osztályban a használat felét vagy annál többet. Hasonló trend érvényesült 1983-ban is.

Látható, hogy 1982-ben az ipari felhasználók vették igénybe a legtöbb adatbázist (252-t) és a jogi felhasználók a legkevesebbet (a vezető osztályokban). Az utóbbiak 1983 második negyedére 66-tal

növelték a használt adatbázisok számát, míg az ipari felhasználók 42-vel. Ennek feltehető oka a jogászoknak kedvező közvetlen *MDC*–*Dialog* átviteli csatorna megnyitása volt.

A fenti 8 felhasználói osztály közül mindegyikben hét szolgáltatóközpont került a felhasználás első, második vagy harmadik helyére 1982-ben. Ezek ábécérendben: *BRS*, *Dialog*, *MDC*, *NLM*, *NYT*, *SDC* és *Westlaw*. 1983-ban nyolcadikként a *Dow Jones* is helyet kapott e csoportban. Ezek közül is hét felhasználói csoportban a *Dialog* vezet a bevétel adataiban; az a jogász osztály a kivétel, ahol az *MDC* vezet. A *Dialog* öt osztályban a felhasználásban is vezet, a többi vezető: *MDC* (jogi osztály), *NLM* (orvosi osztály), *BRS* (egyetemi osztály).

A vezető szolgáltatóközpontok és az adatbázis-készítők használati, illetve árbevételi rangsora a következő volt 1983-ban:

	<i>Használati rangsor</i>	<i>Árbevételi rangsor</i>
<i>Szolgáltatóközpontok</i>	1. <i>MDC</i>	1. <i>MDC</i>
	2. <i>Dialog</i>	2. <i>Dialog</i>
	3. <i>NLM</i>	3. <i>BRS</i>
	4. <i>BRS</i>	4. <i>SDC</i>
<i>Adatbázis-készítők</i>	1. <i>MDC</i>	1. <i>MDC</i>
	2. <i>NLM</i>	2. <i>CAS</i>
	3. <i>CAS</i>	3. <i>NLM</i>
	4. <i>ERIC</i>	4. <i>Predicasts</i>

Az adatbázisok használati rangsora 1983-ban:

1. *Lexis* (jogi adatbázis)
2. *Medlars* (orvosi adatbázis)
3. *CA Search* (kémiai adatbázis)
4. *ERIC* (oktatásügyi adatbázis)
5. *Nexis* (üzleti adatbázis)

Az online információszolgáltató ipar használati és bevételi adatait abszolút értékben, százalékosan, változásaiban, negyedéves és éves bontásban, szolgáltatóközpontok, adatbázis-készítők és adatbázisok szerint, 1982-től 1984-ig az említett IMI-felmérésben tették közzé.

Az imponáló adatok ellenére az online információszolgáltatás piaca még nem akkora, mint amekkorát az információszolgáltató közösség szeretne. Az ipar piacbővülési potenciálja meghaladja a reméltet. Ma még csak a jéghegy csúcsát értük el abban a munkában, amelynek célja az online szolgáltatások és a felhasználó szakemberek tömegének összehozása. A piac korántsem telített, igaz, a jelenlegi gazdasági klíma sem kedvező. A technikai akadályok gyorsabban tűnnek el, mint ahogy bárki is várta volna. Egyre újabb és újabb adatbázisok születnek

és válnak online hozzáférhetővé. Az érdeklődés nagy, a változások gyorsan követik egymást, a vállalkozók új termékeket fejlesztenek ki, a technikai tökéletesítés során új alternatívákat állítanak az információelosztás elé. Nehéz ma elképzelni ennél érdekesebb szakterületet.

/WILLIAMS, M. E.: Usage and revenue data for the online database industry. = Online Review, 9. köt. 3. sz. 1985. p. 205–210./

(Roboz Péter)

Statisztikai adatok az online kereső szakemberekről

Az amerikai Marquis vállalat specializált Ki kicsoda? adatbázisa, a *Marquis Who's Who Directory of Online Professionals*, "becenevén" PRO-files, érdekes szakmai (és életrajzi) adatokat tartalmaz azokról a szakemberekről, akik hivatásszerűen foglalkoznak online információkereséssel. Az adatbázisból statisztikai táblázatokat készítettek 6166 online szakember adatai alapján, akik válaszoltak a Marquis cég kérdőívére. A válaszok többsége (5081, azaz 82%) Észak-Amerikából érkezett. A világ más részein dolgozó online szakemberekről is találunk azonban adatokat, pl. Európából 585, köztük 5 magyar online közvetítő adatait. (Az adatbázis további aktualizálásával feltehetőleg teljesebb lesz a kép.)

Az alábbi néhány jellemző adat az online szakemberekről érdekes összehasonlításokra és következtetésekre ad alkalmat.

Az országok rangsorában első az USA (4786 közvetítő), ezt követi Brazília (276), Nagy-Britannia (254), majd Ausztrália (87). Az európai kontinensen Hollandia vezet (86 közvetítő), őt az NSZK (70), Svédország (53) és Svájc (29) követi. India 69 online közvetítővel megelőzi Japánt, ahonnan 39-en szerepelnek az adatbázisban. Sajátos módon Franciaország közvetítői nem találhatók a statisztikai táblázatokban, ami nyilván az adatbázis (ill. a felmérés) fogyatékosága.

A megfelelő kérdésre választ adók közül a nők aránya nagyobb: 3243 (53%) nő, 2586 (42%) férfi. Indiában viszont a közvetítők 75%-a férfi.

Az online közvetítők koreloszlása szerint a válaszadók nagy része (2131) 1940 és 1949 között született, őket követi az 1950–59 között születettek csoportja (1549). Tehát a szakma többsége fiatal: 40%-uk születési éve 1944 és 1953 közé esik. A legidősebb online közvetítő 80, a legfiatalabb 18 éves volt a felméréskor.

Az online keresési tapasztalatokat mutatja a szakmában eltöltött idő:

6 hónapnál kevesebb	2%
6 hónap–2 év	14%
2–5 év	41%

6–9 év	30%
10 év felett	12%
A havonta online kereséssel töltött idő:	
1–4 óra	27%
5–20 óra	51%
21–40 óra	16%
41–60 óra	5%
61–80 óra	2%
80 óra felett	2%

A közvetítők megoszlása munkahelyük típusa szerint:

Vállalat	46%
Egyetem, tudományos intézet	32%
Állami szervezet	14%
Egyéb	8%

A válaszolók 51%-a hivatásos online közvetítő, illetve könyvtáros, 22%-a információs menedzser. A végfelhasználók aránya 8%.

A következő adatok a szolgáltatóközpontokra és az adatbázisokra vonatkoznak. A használt szolgáltatóközpontok rangsora a használó közvetítők számának és arányának feltüntetésével:

1. Dialog	4689	(76%)
2. BRS	2179	(35%)
3. SDC	2074	(34%)

Ezután néhány amerikai központ következik, majd így folytatódik a sor:

10. Pergamon-InfoLine	609	(10%)
11. CAS Online	602	(10%)
12. ESA-IRS	522	(8%)
13. Télésystemes Questel	422	(6%)

A rangsorban a Data-Star a 18. (285 felhasználóval), a DIMDI a 26., az I. P. Sharp a 31., az INKA Karlsruhe a 33., a DRI a 34. stb. (A felsorolt szolgáltatóközpontok egy kivételével Magyarországról is elérhetők – A ref.)

Az 553 európai felhasználó közül 428-an használnak a következő amerikai rendszerek közül egyet vagy többet: Dialog, BRS, SDC, OCLC, NLM, MDC, Dow Jones. Fordítva, 672 USA-beli felhasználó (a 4786 14%-a) használhat európai szolgáltatóközpontot.